

Огляд книги *У чужом домі. Травма вимушеного переміщення: шлях до розуміння і одужання*

У чужому домі. Травма вимушеного переміщення: шлях до розуміння і одужання.
Ренос Пападопулос. Київ: Лабораторія, 2023. 416 с.; ISBN 978-617-8203-37-5.

Юрій КРИВОРУЧКО

Незалежний дослідник

ORCID: 0009-0004-2015-3183

Назавжди залишити звичне, вирушити в невідоме, втратити себе, щоб мати змогу знайти майбутнє. У цей шлях вирушає не якийсь абстрактний «переселенець», а сам читач книжки, під уважним авторським наглядом. Шлях непростий. Автор робить спробу позбавити читача стійких уявлень про проблему, з якою сьогодні стикаються мільйони людей, особливо наших співгромадян, вимушених покинути свої домівки та країну. Назва книжки наштовхує на думку, що в ній йтиметься про психологічні, соціальні, організаційні та інші проблеми вимушених переселенців та їхнє вирішення. Здається, що вона написана для професіоналів, зайнятих у соціальній сфері надання допомоги людям, які пережили травму вигнання. Але ні. Авторський стиль, мова, структура книжки, викладені концепти радше передбачають, що читачем буде той, хто розмірковує про глобальні зміни у світі. Про нові способи пізнання реальності та бажання навчитися бачити дійсність такою, якою вона є, а не спрощувати її під уже сформований власний світогляд.

Так, уже у Вступі та перших розділах подаються кілька конкретних випадків, які задають тон для всієї книжки. Досвід, пережитий героями представлених історій, перевертає наші усталені уявлення про такі поняття, як «жертва», «вразливість», «втрата», «слабкість», «сила», – і автор позначає ключову тезу, яка проходить з читачем до останньої сторінки: ми схильні потрапляти в епістемологічні пастки, коли віч-на-віч стикаємося з тими, хто пережив катастрофу, біль, втрату. Наше знання про їхнє життя після трагедії обманює нас. Очевидно, що насамперед, щоб зрозуміти інших і допомогти їм, потрібно знайти вихід із власних розумових глухих кутів. Як змінити свої життєві установки? Вчитися у тих, хто страждає.

Середина книжки стає й для читачів місцем, яке втратили вимушені переселенці, – місцем, яке стрясається, а відтак перестає бути безпечним для життя. Виокремлено шість категорій потрясінь, і їх достатньо, щоб відчувати ці руйнівні поштовхи та втратити свою, здавалося б, міцну основу, свій фундамент – і почати вимушено залишати все досі надійне та звичне. І далі автор розширює межі часів та місць, щоб визначити слова-значення, народжені з міграцій стародавніх греків, їхніх епічних трагедій, записаних і досконально продуманих у стародавніх книгах. Увагу читача звернено і до вигнань та повернень євреїв, до народжених у цих подіях лексичних гнізд, що «прожили» понад дві тисячі років і здатні передати нам, сьогоднішнім, свою силу та увібраний у себе досвід втрат і здобутків. Відтворюється «термінологічна сітка» або, як каже сам автор, «інтерактивна матриця», що окреслює нову територію майбутнього для всіх «переселенців», зокрема й читачів, які шукають виходу з ментальних пасток.

Наступні розділи «населюються» концептами: нового будинку, темпом і ритмом нового життя, відчуттями просторості й приналежності до часу-місця, які знаходимо. Виникає нова «ідентичність», будується інша «архітектура душі»; жертва обставин, травм та вимушених змін після «ностальгійної дезорієнтації» набуває динамічності, цілісності, чіткості бачення себе, здатності жити на новій території якимось іншим життям. Читаєш розділ за розділом – і змінюєшся сам, ніби опинився у світі, де кожна замкнена двері, що лякають своєю таємницею, кличуть увійти всередину й вийти на іншому боці інакшим. Здатним бачити й інших інакшими, спілкуватися з ними без стратегій когось виправити, вчинити для них добро, відкоригувати пережите. І, врешті-решт, віднаходиш ті слова й жести, що цілковито відповідають часу й новим умовам, у яких опиняються ті, хто втратив минуле життя і вже перебуває в новому.

В епілозі книжки йдеться про «нову мову», що здатна описати біди, трагедії та поневіряння людей, викинутих із рідних місць; мається на увазі не синтаксис чистої логіки та причинно-наслідкових зав'язків, а мова «поетична», бо тільки вона, на думку автора, дасть змогу виразити прагнення до того, «чого ніколи не існувало», людини, яка заново народжується у випробуваннях.

Наприкінці послухаємо самого автора, який дав стислу і емку характеристику своїй праці: «У цій книжці я намагався сформулювати ключові елементи цього голосу, “іншої мови” поетики ностальгійної дезорієнтації чи непорозуміння... яка забезпечує синергетичний підхід... та терапевтичну комплексність. Коротко кажучи, осмислення підходу “синергетична терапевтична комплексність” дає змогу зрозуміти, що ми, працівники в цій царині, можемо обрати позицію, з якої сприйматимемо вимушено переміщених осіб не як безіменних біженців чи тих, кого потрібно відновити, а як людей на особливо складному етапі життя, здатних до саморозвитку. У такому разі наше завдання полягає в тому, щоб синергетично співпрацювати з такими людьми, допомагаючи їм оцінити свої ресурси. Водночас ми не повинні ігнорувати той факт, що важкі випробування завдали цим людям

великої шкоди і страждань... Щоб досягти цього, потрібно розширити мову відновлення, стати на шлях “нових пригод” і зануритися в поетику неоднозначності, де матриця випробувань слугуватиме найкращим компасом у новій одіссейі».

Yuriy KRYVORUCHKO

Independent researcher

ORCID: 0009-0004-2015-3183

Надійшла до редакції / Received 15.09.2023

Прийнята до публікації / Accepted 12.10.2023